

Unha veiga no mar

Manuel Pérez Rúa

A colonización da illa de Ons segundo Manuel Piñeiro.

Eu nacín no 26, o 29 de novembro. A historia da illa comentouma principalmente miña avoa. Os antepasados dela foron os primeiro poboadores da illa de Ons. Esa familia era de San Tomé de Piñeiro, Marín de arriba. Meus antepasados son de aí e eu nunca fun a San Tomé. Tamén había familiares en Loira. Eles tiñan botes, coma estes que hai en Marín, de dúas proas, do xeito, de palangre, do polbo e de toda clase de pesca. Ata hai poucos anos aínda houbo algún.

As dornas viñeron a Ons dende Aguiño, O Castro, Castiñeiras, onde hai aquelas fábricas, había secadoiros de polbo e de congro, en Castiñeiras, antes de chegar a Aguiño. Alí era onde se facían estas dornas e estes polbeiros, palangreiros, que foi terra de moito palangre, e vetas. Castiñeiras eran máis afeccionados ao congro, polbo e vetas das agullas. A agulla, naqueles tempos era un peixe exquisito en Santa Uxía de Ribeira, cendo digo Santa Uxía quero dicir O Castro, Aguiño, Carreira, as aldeas de arriba...miña bisavoa veu de Carreira, laxes arriba, entre Corrubedo e Santa Uxía.

Estes nosos antepasados, apelidábanse os López, tamén aquí en Bueu e en Beluso hai algúns, viñeron de Loira e San Tomé de Piñeiro. Para a illa foron da seguinte maneira: eles tiñan eses botes e ían pescar á illa, porque en Loira había eses botes e despois en Marín había as lanchas como as lanchas do xeito, tamén as había aquí en Bueu, habíaas en Moaña, eran de vela e de remos. Aínda que eran de San Tomé, ían pescar e máis buscar algas para esterco, principalmente o bocho. Ten coma unhas bochas, por iso leva o nome de bocho que eu creo que o levará por tódalas partes. Haino todo ano pero ao vir a primavera, de marzo para adiante,

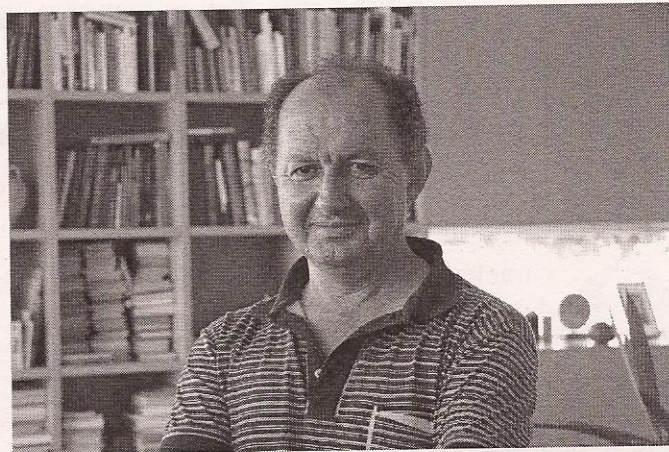
máis, como os campos. Enverdece e crece cando vai vir a primavera. O mar é unha cousa moi similar.

Xaneiro e febreiro son os dous meses cando o mar está máis escalabrado, quere dicir máis limpo, que leva todo, son os meses do ano cando o mar ten máis forza, as mesmas correntes lle dan esa potencia. Limpan o mar como se fora unha mangueira desas a presión. Ao vir febreiro xa empeza o mar a poboarse, pouco a pouco, en zonas de máis descanso; máis, en zonas bravas, vai aparecendo xa algún e despois cos temporais quedan as pedras limpas. Ao vir a primavera empeza a poboarse todo como se fora un campo na terra, como se fora a herba.

Eles ían buscar o bocho e máis a pescar. Cargaban que lle viña o mar case pola cinta. Ás veces non traía nin unha cuarta descuberta da cuberta. Cargaban demasiado. Esperaban o noroeste e se non habían botar tanto botaban canto. Viñan cargados coma cando veñen os balandros da area ou do barro, e máis pescaban. Ao ver que na illa podían ter futuro, empezaron a plantar. Como alí non había ninguén dende que foran evacuados os mouros e os celtas e eses que andaron por aí, quedou deserta. A eles ocorréuselle, segundo me contaba miña avoa e a ela lle contaron os pais e os avós e bisavós, empezaron a sementar cousa pequena, e ao ver que daba, alí collían o estrume e leaban todo con esas algas, tanto co carromeiro, como coa correola coma co bocho. Plantaban e viñanse. Era como se tivesen unha veiga no mar. E aos poucos anos decidiron ir alí a vivir.

Foron construíndo unhas casiñas pequenas con pedras unhas enriba das outras e taponaban con barro para no inverno non ter frío. As primeiras foron cubertas con palla, empezaron a botar centeo para lles facer o tellado, coma se foran pallozas. Aguantaban bastante que eu aínda acordo e máis

aínda hai pouco axudei a botar bastantes tellados. Poñíamolle unhas varas de pino amarradas cunhas vimbias porque os cordeis andaban escasos, porque as liñas aproveitábanse moito. Eran de cáñamo e de algodón e apodrecía máis pronto ca a vimbia. Era como facer un tellado, como para poñer uralita, empezábase de arriba, poñíanselle antes os pontóns eses coas varas. Botábanselle tres ou catro capas de palla, para que non goteara e non traspasara. Cada ano botábaselle pero non se sacaba a outra, chegábase a medio metro de espesor, botábase unha enriba doutra. Eu axudei aínda bastantes anos, pero era para cortes para o gando, e porcos, e tamén para alboíos, para gardar os arranxos de labranza, para vivir xa non acordo iso na illa.

non llas dividiron, non tiñan cuartos nin nada, abertas e sen piso. Así foron as primeiras e aínda moitos anos despois das primeiras.

Xa hai 300 ou 400 anos que foron os primeiros para alí. Porque alí morreron os avós de miña avoa, e xa naceran alí. Os pais, e miña avoa viviu 88 anos e xa hai preto de 40 anos que morreu... máis de tres séculos para atrás, os primeiros. Os primeiros foron sete familias e estiveron catro anos dende que foron a vivir para alí, sen aparecer dono ningún. Alí coñécese que non había dono. E aos catro anos chegaron catro señores -segundo conta miña avoa- con barba. Naqueles tempos gastaban aquela barba que lles chegaba aquí ao peito, e co pelo grande. Eran os marqueses de Ribadumia. Eses tales marqueses que foron os primeiros donos da illa de Ons. "Que tiñan que marchar de alí, que aquilo era deles". Eles negáronse. Que presentaran papeis en conforme eles eran os donos, se eles levaban alí catro anos e ninguén chegara alí a facerse donos. E foron ao preito os da illa. E gañáronlles aos da illa, aos nosos antepasados. Porque eles, ao ver que lles fixeron resistencia e non abandonaron, logo tardaron moito tempo en aparecer outra vez, e foi cando o legalizaron.

Despois do preito foron a boas, ofrecéndolle mellores vivendas, a darlle gando para labrar as terras, incluso arados, e facelos colonos das terras deles. Aceptaron e como colonos fixéronlles as casas en mellores condicións, tiráronlles con aquelas que tiñan, foi cando trouxeron a tella, madeira...

Fixeron unha capela e dixéronlles que para alí virían outras cousas mellores, que viría un almacén de salgadura, como foi, unha telleira que tamén houbo na illa de Ons. Eu non a recordo pero aínda están alí os restos de tella. Á telleira -segundo me contaba miña avoa- viñan os balandros de Vilanova e de por aí do norte. Traían o barro e coa marea chea varaban alí cando o mar non estaba rixo e estaba bo. Descargaban as mulleres con eses muñicos que había en antigo tempo que agora non sei se existirán xa, para descargar. Eran de castiñeiro, de cachas, algunhas eran de carballo pero o castiñeiro non escachaba tanto. Traían barro e levaban tella para Marín, Bueu, Vigo.

Despois seica os fillos dos marqueses non quixeron vivir alí e foi cando lle venderon o almacén a Riobó. Porque cando fixeron o almacén de salgadura foi un dos primeiros das Rías Baixas, un almacén de envergadura. Haberá uns vinte e pico de anos que foi renovado pero está igual. Tamén renovaron as casas dos marqueses e máis a de Didio Riobó que foi o último dono que houbo. A salgadura tiña moita fama porque os barcos pescaban a sardiña por dentro da illa, ao redor da illa. Viñan xeiteiros de todas partes, ata de Fisterra, de Porto do Son, da ría de Arousa, Escarabote, Santa Uxía de Ribeira, Rianxo...